

Список использованной литературы и источников:

1. Блажко Элеонора. Реабилитированные книги / Элеонора Блажко [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://gazeta.zn.ua/CULTURE/reabilitirovannye_knigi.html
2. Институт рукописей ЦНБ имени Вернадского (Киев). – Ф. 1. – Ед. хр. 34955. – Л. 1.
3. Коломиец Л. В. Малоизвестные страницы украинского художественного перевода 1920-30-х годов, созданные женщинами / Л. В. Коломиец [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/lits/2012_35/342_348.pdf.
4. Луценко Иван. Тарас Шевченко и Осетия / Иван Луценко, Иван Братусь [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://schewtschenko.narod.ru/osetai.htm>.
5. Мацько В. В знак протеста / Виталий Мацько // Слово Просвиты. – 2006. – 14–20 дек. – С. 11.
6. Чередниченко В. Детская изба: Советник организации и управления учреждений детского воспитания / Варвара Чередниченко. – Х. ; Полтава: Всеукр. гос. изд-во. [Четвёртой советов. печать.], 1921 – Ч.1. / [Предис. авт.]; Худож. работы произведено по рисункам Ивана Даниловича Бутника. – 68 с.
7. Чередниченко В. Очерк истории одного произведения («В воскресенье рано зелье копала» Ольги Кобылянской) / Варвара Чередниченко. – Плужанин. – 1927. – № 8. – С. 49–52.
8. Чередниченко В. Избранные произведения / Варвара Чередниченко. – К. : Днипро, 1971. – 600 с.
9. Чередниченко В. Веселая компания / В. Чередниченко. – Х. : ДВУ, 1928. – 256 с.
10. Чередниченко В. Тетрадь Софии Сояшник за 1905 / В. Чередниченко. – Х. : Красный путь, 1925. – 126 с.
11. Чередниченко В. Пошутил / В. Чередниченко // Днепровские волны. – 1912. – № 11–12. – С. 7.
12. Чередниченко В. Трофим / В. Чередниченко // Днепровские волны. – 1912. – № 4. – С. 10.
13. Чередниченко В. Что случилось с тетей Зорянской? / В. Чередниченко. – Х. : ЮНСЕКТОР, 1926. – 36 с.

Summary

Oksana Kostenko

Hero and the Concept of Addressee in Prose (Ukrainian and Ossetian periods of Creative Work of Varvara Cherednychenko)

This article analyzes the life and career of Varvara Cherednychenko, particularly the time when the writer lived in Ossetia. The works that were written during the stay of Varvara Cherednychenko in Ukraine and abroad have been characterized. Talented writer, a strong woman who was not broken by life difficulties and who continued to work in difficult times. Attention is focused on the translation work of Varvara Cherednychenko, particularly from the Georgian language - story «Codona» by Ya.Lisashvili, from Ossetic language - story «Hunters» by A.Kotsbity and selection of Ossetian folklore entitled «Abrek from Hud». Numerous studies of Varvara Cherednychenko in the sphere of literature are dedicated to Taras Shevchenko and Arkhipp Teslenko.

Key words: *Varvara Cherednychenko, translation activities, creativity, «Ossetian stories», Chermen Behizov, concept, image.*

УДК 929-051 Шевченко Т.Г.(477):821.161.2-1.09 Забаштанський В.(045)

ВІКТОР КРУПКА,

*кандидат філологічних наук
(м.Вінниця)*

Постать Тараса Шевченка у життєтворчості Володимира Забаштанського

У статті розглянуто художній світ Володимира Забаштанського, що своїми витоками сягає Шевченківської традиції. З'ясовано, що постать Тараса Шевченка є першорядною мистецькою доміантною поезії Володимира Забаштанського, оскільки саме завдяки творчим постулатам його генія, в осерді яких лежать громадянсько-етичні імперативи, формувалася життєтворчість поета-шістдесятника.

Ключові слова: *кобзар, образ, міф, идеологема, концепт, світоглядна еволюція.*

Постановка проблеми в загальному вигляді... Однією із світоглядних засад шістдесятництва є сакральне сприйняття історичної пам'яті як оберегів нації. В осерді історичної пам'яті українського народу, зокрема і для цього покоління, перебуває постать Тараса Шевченка, чия позачасова присутність, навіть наскрізність у національному діахронному вимірі, детермінованому українством, дозволяє послуговуватись його міфом, який В. Пахаренко означив як «...набагато складніший і різногранніший, аніж народно-кобзарський, бо творився незрівнянним генієм і зі значно багатшого матеріалу (не лише з української культурно-історичної спадщини, а й з Біблії,

античної та новочасної європейської історії й мистецтва)» [3, с.44]. Джерелами гіперкультурницького прочитання образу Шевченка, на думку В. Смілянської, є «поєднання образу автора (ліричного героя й автобіографічного наратора) та реальної постаті письменника з його цілковито замкнутою на служінні Україні, злиною з нею власною долею» [5, с.29], що, таким чином, дозволяє представити його співцем, кобзарем.

Непересічність Володимира Забаштанського як людини, митця, громадянина лежить у двох взаємозалежних площинах, двох домінуючих аспектах: індивідуальному і національному. Психологічний портрет поета синтезує ці два рівні, розкривається крізь призму долі, моделюється екзистенційним аспектом фатуму.

Безглузда трагедія на порозі вісімнадцятиріччя призвела до раптового виникнення нової реальності, що в свою чергу заклала систему кодів у становлення та розвиток його творчого обдарування. Упродовж десятиліть поет витворював такий життєтворчий автопсихокомплекс, основними рисами якого стали непогора долі, унікальна сила волі, бажання стати не просто повноправним, а й корисним громадянином суспільства, тобто зреалізуватись у всіх можливих особистісних аспектах.

Відсутність рук (неможливість повноцінної дії) і відсутність зору (неможливість повноцінного сприйняття) занурюють В. Забаштанського у складну систему національно значущих світів, де спочатку підсвідомо, а згодом і аперцептивно ідентифікує себе *кобзарем* – носієм національних цінностей.

Формування цілей статті... Мета розвідки – окреслення художньо-світоглядної домінуючої Тараса Шевченка у життєтворчості Володимира Забаштанського. Варто також відзначити, що цю проблему спорадично було порушено в статті «Мій Бог – Шевченко» (Тарас Шевченко і його літературні традиції у творчості Володимира Забаштанського), проте тут постать Тараса Шевченка розглядалася лише в творчому аспекті. Наразі актуальним буде дослідження, яке дасть змогу простежити роль Тараса Шевченка у світоглядній творчій еволюції Володимира Забаштанського.

Виклад основного матеріалу... Насамперед відзначимо, що кобзарі, як своєрідні характерники, перебувають в стані, який можна назвати «між двома світами», що й характеризує їх, як людей особливих здібностей. Так, у Тараса Шевченка читаємо:

*Сивий ус, стару чуприну
Вітер розвіває;
То приляже та послуха,
Як кобзар співає,
Як серце сміється, сліні очі плачуть...
Послуха, повіє...
Старий заховавсь
В степу на могилі, щоб ніхто не бачив,
Щоб вітер по полю слова розмавав,
Щоб люде не чули, бо то Боже слово,
То серце по волі з Богом розмовля,
То серце щебече Господню славу,
А думка край світа на хмарі гуля («Перебендя», [6, с.41]).*

Тут шевченківський кобзар – своєрідне втілення образу самого Тараса Шевченка, «народного кобзаря, хранителя історичної пам'яті (з його варіантом – народним оповідачем), і романтичного біблійного пророка (з його варіантами – юродивого, апостола, праведника, мученика)» [4, с.31]. Для нього характерним є особливий вплив колективного підсвідомого як сфери прояву первинного взаємозв'язку «архетипу» і «менталітету» в співвідношенні з глибокими історичними пластами людської свідомості. Постійний рух у людській свідомості таких елементів психіки призводить до того, що незрячий кобзар за покликом Бога, пращурів та власного еґо стає співцем духовно-національного буття українського народу.

Власне, це дає підстави говорити, що і В. Забаштанський відчував свій зв'язок не тільки з кобзарями як національними співцями, а й Тарасом Шевченком, про що він сам задекларував. Життєтворча сентенція «Мій Бог – Шевченко!», по суті, є мистецьким кредо митця і пояснює його зв'язок з геніальним українським письменником.

Завдяки власній «Я-ідентичності» (І.Гофман) поет еволюціонує, поступово звільняючись від догм тоталітаризму та приходячи до національно-гуманістичного міфу – міфу Тараса Шевченка. Поет, для якого конструктивність особистісного самовияву, тобто вчинку як морального визначення, стала сенсом життя, прагнув мати духовно-громадянський ідеал, який би відволікав від особистісних проблем і формував його «персону» (К.Г. Юнг), завдяки чому він був би затребуваний соціумом («Йду з людьми, забуваючи, горе і муки...»). Міф Т. Шевченка накладався

на ідеологеми Павки Корчагіна, поступово витісняючи її, оскільки мав певні спільні риси первинних мотиваційно-вольових проявів та устремлінь. Це дозволяло тимчасово співіснувати вказаним міфологемам на зрілому етапі еволюційного розвитку В. Забаштанського. Також їх споріднюють і мотиви мучеництва, оскільки відчай, розпач існують поряд із цілеспрямованістю, бажанням довести самому собі спроможність подолати будь-які психічні та фізичні перешкоди. Постійна боротьба із собою і суспільством відбувається у муках.

Кобзар – онтологічно й аксіологічно визначальна домінанта творчості Т. Шевченка, одне із центральних понять його мистецької системи, одне з надбань, завдяки яким Шевченко як творець художніх, ментальних, моральних цінностей входить до національної духовної скарбниці, а подекуди і впливає на неї. В аспекті інтерпретації класичного міфу про втрату пам'яті і її набуття можна розглядати специфіку такої складової структури образу кобзаря, як його функціонування як медіатора, тобто посередника між різними аспектами духовної сфери в часопросторовому континуумі. Таке надчутливе проникнення вкорінене у фольклор, спирається на історичну традицію, яка вмотивовує звернення митця, мудреця до учнів, ширше – слухачів, реципієнтів.

Тарас Шевченко й сам звертається якщо не прямо, то опосередковано, до братів, земляків тощо – до тих, хто говорить з ним спільною мовою, прагнучи перетворити тих, хто може зрозуміти, на adeptів ідеї служіння Україні. Ключовим для декодування образу тут є саме слово «служіння», що пролонгується на зіставлення тружденного життя Кобзаря з апостольським служінням, на що звернув увагу і В. Забаштанський:

Коли боролися укази й молитви

Зі мною, як з тринадцятим апостолом («Думи Шевченка. 4. Перед кончиною», [1, с.295]).

Кобзар в широкому розумінні – носій народної пам'яті що акумулює зв'язок між поколіннями. Класичний образ рапсода переважно включає як першоелемент його самотність, маргінальність, яка в українській культурі залишається на периферії уявлень про кобзаря, але для Шевченка є стрижневою.

Ідеологізоване через призму національної самоповаги сприйняття образу Тараса Шевченка значною мірою сприяло розвитку шістдесятництва як літературно-мистецького руху, а кожному окремому письменнику покоління дозволило віднайти для-себе-і-тепер той аспект його «авторизованого міфу» (О.Забужко), котрий якнайприродніше відповідав художньо-психологічній екзистенції. Справді, В. Забаштанський, який є представником другої хвилі «провісників національного відродження» (В.Квітневий), не відразу прийшов до Шевченка. «Міф Шевченка» протягом окремого етапу світоглядної еволюції поета домінував і навіть був для нього унітарним, зважаючи на категоричність позиції митця («Мій Бог – Шевченко»), зумовленої фатумом його долі, внаслідок якого чітко проглядалася тенденція до якоїсь міри атеїстичних поглядів.

Складна метафоричність моделювання цього концепту спрямована автором і на розкриття близьких йому по духу значущих для української культури особистостей, в цьому випадку – Тараса Шевченка. Поет інтимізує переживання попередника, вкладає в його ностальгічні переживання теплоту й страждання. Крижані сльози перетворюються на символ втраченої батьківщини – ягоди черешні:

Нарешті, доле, сльози крижані

скотились в тебе ягідьми черешні

(«Думи Шевченка. 5. Остання дума», [1, с.295]).

У поезії В. Забаштанського образ Тараса Шевченка реалізується і через концепт правди, локалізований в циклі, сформованому автором з поезій різних років, «Всім потроху і собі». Правда в поезії автора – це її носії, національні пророки Шевченко і Стус. Проте і цей концепт неоднозначний, хоча поле його значення сфокусоване в одній площині. Притаманні поетові пошуки правди («Де ти, правдо, правдо, де ти?» [1, с.63]) спровоковані відсутністю цієї категорії в суспільстві, в стосунках між людьми, марно автор з гіркотою констатує:

До правди зі своїми правдами

Які нас тільки не вели вожді [1, с.57].

Спільною рисою для української філософії серця й української філософської лірики, рисою, яка єднає їх між собою, є першість почуттів, серця перед розумом. Зв'язок між українською філософською теорією серця й українською філософською лірикою частково простежується в українському філософсько-антропологічному та етичному кордоцентризмі, а в більш повному обсязі – в українському естетичному кордоцентризмі.

Отже, кордоцентричність лірики В. Забаштанського дає підстави говорити про долучення митця до Шевченківської традиції в цій світоглядній системі. А постать Тараса Шевченка є першорядною мистецькою домінантою поезії Володимира Забаштанського, оскільки саме завдяки

творчим постулатам його генія, в осерді яких лежать громадянсько-етичні імперативи, формувався творчий світ поета-шістдесятника.

Список використаних джерел і літератури:

1. Забаштанський В. Свічкою слова : вірші та балади / В. Забаштанський. – Жмеринка, 2000. – 448 с.
2. Крупка В. «Мій Бог – Шевченко» (Тарас Шевченко і його літературні традиції у творчості Володимира Забаштанського) / Віктор Крупка // Літературознавчі обрії. Праці молодих учених. – К. : Інститут літератури ім. Т.Г. Шевченка НАН України, 2004. – Вип. 6. – С. 90–94.
3. Пахаренко В. Джерела геніальності Т.Шевченка // Тарас Шевченко і європейська культура : зб. пр. 33-ї Міжнар. наук. шевченків. конф. (Черкаси, 20–22 квіт. 1999 р.). – Черкаси, 2001. – С. 35–46.
4. Слабошпицький М. Заперечення віджитої практики і спрага нових відкриттів // Українська мова і література в середній школі, гімназіях, ліцеях, колегіумах. – 2006. – № 7/8. – С. 20–32.
5. Смілянська В. Сучасна рецепція постаті Тараса Шевченка : (неоміфологіч. аспект) // Тарас Шевченко і європейська культура: зб. пр. 33-ї міжнар. наук. шевченків. конф. (Черкаси, 20–22 квіт. 1999 р.). – Черкаси, 2001. – С. 26–34.
6. Шевченко Т. Кобзар / Т. Шевченко. – К. : Дніпро, 1999. – 672 с.

Summary

Viktor Krupka

Image of Taras Shevchenko of Life and Creative Work of Volodymyr Zhabashkanskyi

The article deals with the artistic world of Volodymyr Zhabashkanskyi that originates to Shevchenko's tradition. It has been found out that the personality of Taras Shevchenko is a primary artistic dominant of Volodymyr Zhabashkanskyi's poetry, because due to the artistic postulates of his genius, in the core of which lie civil and ethic imperatives, the poet of the sixties' life and creative work was being formed.

Key words: kobzar, image, myth, ideologeme, concept, world outlook evolution.

УДК 801.7:091(045)

ВІТАЛІЙ МАЦЬКО,

*доктор філологічних наук, професор
(м.Хмельницький)*

Літературне джерелознавство: листи Григорія Голоскевича

У статті вперше на підставі архівних джерел розкрито працю Григорія Голоскевича на ниві української культури. Доведено, що він одночасно проводив свою діяльність в системі шкільної освіти, ВУАН, займався книговидавничою справою. З проголошенням НЕПу в Києві 1922 року було створено кооперативне видавництво «Слово», в якому працював Голоскевич, як редактор, мовознавець, літературний критик.

Ключові слова: лист, адресант, адресат, автобіографізм, Г.Голоскевич, мовознавець.

Постановка проблеми в загальному вигляді... Розвиток сучасного літературознавства характеризується посиленою увагою до постатей, які в добу соціалістичного реалізму були вилучені з культурного процесу, а їхні твори було знищено чи в кращому разі вони припадали пилком в спецховищах. Залишаються «за кадром» біографічні відомості про Г.Голоскевича – педагога, видавця, редактора, мовознавця, правописом якого ще й досі послуговуються українські еміграційні письменники. Неповнота джерельної бази протягом тривалого часу залишилась гострою проблемою для дослідників життя і творчості Г.Голоскевича.

Формування цілей статті... Відтак метою статті є увведення в широкий науковий обіг архівних листів мовознавця, котрі підтверджують його помітний внесок у розвиток української культури, освіти, філології на початку минулого століття, підсвічують його ставлення до національного розвою.

Виклад основного матеріалу... Письменник Д.Нитченко (1905–1999), який жив в Австралії, у статті «Маловідоме про Григорія Голоскевича» [1], не подаючи жодного документа, акцентує на видавничій діяльності відомого мовознавця такою квінтесенцією: «З вибухом революції він відразу переїздить до Києва і разом з проф. П. Зайцевим, Стебницьким та іншими організовує українське видавництво «Друкар», яке фактично переніс з Петербургу до Києва. Тут, у цьому видавництві вперше виходять «Соняшні клярнети» Павла Тичини, друкується журнал «Наше минуле», що його редагував Павло Зайцев». Крім того, наводить цитату з виступу Голоскевича на Всеукраїнському